

מראי מקומות - ראש השנה

לה.

א. אילימא משום דנפיש קראי

פירש רש"י, שיש מוספי ראש השנה וראש חודש [ובתוספות ועוד ראשונים חולקים וסוברים שאין מזכירין מוספי ראש חודש בראש השנה] ומלכיות זכרונות ושופרות. ולכאורה דבריו תמוהים, שהרי הגמרא הקשתה מדברי רב חננאל שאמר 'כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך', ופירש רש"י שאין צריך לומר את מקראות המוספין, וביאר שאי אפשר לפרש שמדובר על מלכיות וכו', שהרי הכל מודים שמזכירים לכל הפחות שלשה פסוקים לכל אחד מהם. והקשה הרמב"ן, שאם כן מה דחתה הגמרא שאין צריך להזכיר את פסוקי הקרבנות, הלא עדיין יש הרבה פסוקים של מלכיות זכרונות ושופרות, ובזה שונה ראש השנה ויום הכיפורים מכל השנה.

ולכן פירש כפירוש רבותיו של רש"י, שרב חננאל מדבר לענין מלכיות שכרונות ושופרות, וסובר כרבי יוחנן בן נורי שאם אמר שלש מכולם יצא, ודי בכך שאמר ובתורתך כתוב לאמר, ובדברי קדשך כתוב לאמר וכו', ועדיף לעשות כן, ולא להזכיר פסוקים רבים אף שאין זה לכתחילה, מלצאת ידי חובה על ידי השליח ציבור (ומשמע שלא כהתוספות שרק כשהתחיל צריך לומר הפסוקים, אבל כל זמן שלא התחיל אין צריך להזכיר הפסוקים כלל).

והרמב"ם (שופר ג, ח) כתב, 'ואפי' אמר ובתורתך ד' אלקינו כתוב לאמר ואמר פסוק של תורה והפסיק שוב אינו צריך כלום. והרי זה שלא כרש"י, משום שלרש"י צריך לומר את כל הפסוקים, וגם שלא כר"ת והרמב"ן, הסורים שאין צריך לומר אלא ובתורתך וכו', ואילו להרמב"ם צריך לומר פסוק אחד. וביאר המגיד משנה שרב חננאל סובר כרבי יוחנן בן נורי שאמר אם אמר שלשה מכולן יצא, מכל הברכות קאמר, דהיינו פסוק אחד למלכיות, אחד לזכרונות, ואחד לשופרות. ובא רב חננאל להוסיף שלדעתו צריך להיות אותו פסוק משל תורה (וממילא מובן מה שהביאו מרב חננאל, שכיון שצריך להזכיר רק פסוק אחד מכל אחד קל לזכור, ומה החילוק בין ראש השנה ויום הכיפורים משאר כל השנה).

ב. לעולם יסדיר אדם תפלתו ואחר כך יתפלל

למסקנת הגמרא דין זה הוא דוקא בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים ושל פרקים. וכתב הרמ"א (או"ח סי' ק) שזהו דוקא כשמתפללים על פה, אבל כשמתפלל מתוך הסידור מותר, שהרי רואה מה שמתפלל, וכן נוהגין. אולם במשנה ברורה כתב בשם הט"ז שהתפילות והפיוטים שפירושם קשה צריך להסדירם תחילה ולא מועיל בזה מה שקורא מתוך ספר.

ג. שאני רב יהודה כיון דמתלתין יומין

לתלתין יומין הוה מצלי וכו'

פירש רש"י, שהיה מחזור תלמודו כל שלשים יום [וכשהיה לומד לא הפסיק להתפלל, ורק לאחר שסיים תלמודו היה מתפלל].

והרמב"ן בהשגות לספר המצוות (עשה ה') הקשה מסוגיא זו על שיטת הרמב"ם (שם) הסובר שיש מצוה דאורייתא להתפלל בכל יום, שאם היא מצוה דאורייתא כיצד פטר רב יהודה עצמו מלהתפלל בכל יום, ומזה הוכיח שענין התפילה איננה חובה אלא היא ממדות חסד הבורא ששומע בכל קראנו אליו.

ובלב שמח (עמ' ר"ג במהדורת פרנקל) כתב ליישב דעת הרמב"ם על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות תפלה (ו, ה) שמי שתורתו אומנתו אינו פוסק מלימודו להתפלל משום שמצות תלמוד תורה גדולה ממצות תפלה, ולכך אף שהיא מצוה דאורייתא, תלמוד תורה גדול ממנה. ובמגלת אסתר שם תירץ, שודאי היה רב יהודה מתפלל תפילה קצרה בכל יום, אלא שלא היה מתפלל את נוסח התפלה שקבעו אלא אחת לשלושים יום.

ד. לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות

נחלקו הראשונים בביאור דברי הגמרא. התוספות לעיל (לד:) הביאו שני פירושים: א. שהחילוק בין העם שבשדות לבני העיר הוא כששומעין מהשליח ציבור, שמה שהקיל רבן גמליאל שהשליח ציבור יכול להוציא בקי ידי חובתו, זהו רק לעם שבשדות, שאין להם פנאי להסדיר תפילתם, אבל בני העיר אין יוצאין אפילו כששומעין מהשליח ציבור, לפי שהיה להם להסדיר תפלתן ולהתפלל בפני עצמן. אבל לעולם גם העם שבשדות אין יוצאים ידי חובה אלא כששומעין מהשליח ציבור. ב. בשם רש"י הביאו [וכבר העיר הרש"ש שמדברי רש"י לפנינו משמע כפירוש הראשון], וכך היא גם שיטת הרי"ף, שהעם שבשדות יכולין לצאת ידי חובתן אפילו כשלא שמעו כלל מהשליח ציבור, ובני העיר יכולין לצאת כששומעין מפיי השליח ציבור, והקולא היתירה שיש לעם שבשדות היא שיכולין לצאת אפילו בלא שמיעה.

והקשה המהר"ץ חיות בנדרים (עב:) על השיטה השניה, כיצד יוצאים ידי חובת תפילה בלא שמיעה, וביאר שהיא קולא מיוחדת שהקילו חז"ל לפוטרם מפני שאין להם אפשרות לבא לבית הכנסת.

וכתב הר"ן שמסוגייתנו מוכח כשיטת הרי"ף, שמכך שהקשו לרבן גמליאל, לדברין למה הצבור יתפללו, והשיב להם שהוא כדי להסדיר השליח ציבור תפלתו. ולפי הביאור הראשון, שבני העיר אינם יוצאים מהשליח ציבור אף אם הם שומעין, תמוה מה הקשו לו ומה השיב להם, והלא צריכין הם להתפלל משום שאינם יכולין לצאת על ידי שמיעתן. והיום תרועה כתב ליישב, שמעיקר הדין סובר רבן גמליאל שהשליח ציבור יכול להוציא כל בקי, ועל זה הקשו לו למה הציבור צריכים להתפלל, והשיב להם שמתפללים כדי שהשליח ציבור יסדיר תפלתו, ורק לאחר שתקנו שצריכים להתפלל בעצמם, נמצא שמעתה זוהי תפילתם ואין יכולים לצאת מפיי השליח ציבור, ורק להעם שבשדות הקילו לסמוך על עיקר הדין לצאת מפיי השליח ציבור.